

Pentti Kõnönen, PALAU-
TETRAK

Selkien Vaaralla
juhannukseksi 1982

Yli Selkien vaaroja kulkiessasi
monet muistot mielessä herää.
Yli metsien sümösta kuulla saan,
miten lintujen kuorot helääh.

On vanhat pelkuri raistuneet,
talot tyhjiä tervehdi meitä.
On vanhat ryntäjät rylunneet,
ja nuorilla iusia teitä.

Ne Futtavat vielä tavata saan,
jotka komuillaan yhä kulkee.
Kun työnne on tehty, pakkain maa
Raikki ystävät syliinsä sulkee.
Ossi Kauppila

Ossi Kauppila
90-744622
Ripusentie 21B
00660 Helsinki

1. Kuvia kylästä ja kyläläisistä.

Noustessani Selkien vaaralle 55 vuotta sitten polveilevaa ja kapeaa Möykyn rinteiden kärritietä hevoskyydissä, tuntui nousu ikuisuudelta. Mielessä vilahti ajatus: "Miten hyviä ihmisiä täällä onkaan, kun he asuvat lähempänä taivasta kuin nuo laakson asujat. Siinä mäkeä kavutessani kuulin ensimmäisen uutisen Selkieltä: Möykyn rinne oli vaatinut uhrinsa. Kuorma-auton pyörän alle oli jäänyt seudun satusetä, "Votti-Paavo, jonka kertomia mielikuvitus-suakkunoita hänen ihmeellisistä matkoistaan kuuntelin, kunnes olimme vaaran laella. Sieltä avautui silmänkantamattomiin siintävät metsät, joiden takaa välkkyi hopeanhohtoinen Pielisjoki, mutta vastäykymät, taivautilaisen ja Kontkasan pihoilta ympäri horisontin kiertävää vaarojen vyö^{tä} teki tulijaan valtavan vaikutuksen. Kuullessani, että lähietäällä on "Taivaanpankko", elin taivaan lähitunnelmissa.

Pian aloin tavata ihmisiä, joiden kanssa tulisin elämään parinkymmenen vuoden ajan. Heti seuraavana päivänä menin tervehtimään lähinaapuriani, tulevaa työtoveria op. Iida Penttistä ja hänen vastaviihittyä miestänsä, jonka kanssa lähdin "salon Turulassa" käymään. Matka sinne kulki kapeaa kivikkopolkua ja välillä pitkospuitakin pitkin. Palovaarassa saimme syödä kuumia naurishautoja ja katsella palon kyntämistä. Vaikeaa, raskasta ja hidasta oli kivikkoisen palon kyntö, vain muutama jalan pituus ja puuaatra pysähtyi kiveen. Tottu mutta hevosta ja miestä siinä tarvittiin. Hikinen mies, Palovaaran Kusti, pysähtyi hetkeksi, otti taskustaan lääkepullon, josta otti kurlauksen rinnankorvennukseen, kuten hän sanoi. Lääke oli kamferttispritiä. Omat lääkkeet olivat sen ajan ihmisillä, jotka asuivat monen peninkulman päästä lääkäreistä ja apteekkeista, seudulla, johon tararat kesällä kuljetettiin hevosen vetämällä purilailla. Täältä kulkivat pienet koululaiset tuon 7 km:n matkan kouluun ja takaisin joka päivä. Etäällä koulusta elivät Hiltusen perilliset kivikkopeltojensa keskellä ja lähempänä Kansanahissa asui Viktor Härkönen, joka soitteli virsikanneltansa. Elovaarassa oli rinteillä vanhoja ja uusia taloja ja torppia, mutta kylän vauraimmat talot kohosivat Selkien päätien varsilla jatkuen Mustavaaraan ja Mavukavaaraan. Näiltä suunnilta löysin kylän pelimanni-perheen, Hessi Hirvosen viuluineen, Aarne Hirvosen harmonikan äärestä ja muista perillisisistä sain laulajat kuoroon.

Kylän mahtimiehiä olivat taitavat ammattimiehet: seppämestarit Karhu ja Martikainen, joilla näytti riittävän työtä kylän viikatemielle sekä hevostemiehille. Tärkeä oli myös kylän ainoa suutari, Otto Nuutinen, joka ehti joka talossa kengät tehdä. Pellava- ja villakankaat kudottiin taloissa ja miesten puvut kävi kotona neulomassa räätäli Hessi. Monitaitomies, Pekka Turunen - "Nikkar-Pekka" osai rakentaa ja sisustaa huoneet, tehdä muuraukset ja maalaukset, vieläpä vesijohdotkin. Monen talon huonekalut olivat hänen käsissään syntyneet.

Tullessani kylään hän parhaillaan rakensi nuorisoseurantaloa, johon talkoilla tuodut hirret sahattiin lähelläolevassa sahaissa. Sen yhteydessä oli myös meijeri ja poliisi Itkosen talossa oleva kauppa. Vähän etäämpänä o.l. Oma-apu ja Lehtoin kylässä J. Pottosen liike.

Kaikki kylän asukkaat ottivat meidät sydämellisesti vastaan ja olivat illosia ja tyytyväisiä ihmisiä. Muutamia, värikkäämpiä heistä on jäänyt mieleeni. Voimakkain vaikuttaja oli maanvilj. Matti Haapalainen, joka koulun johtokunnan jäsenenä ja syvästi kristittyinä tuli minua nuhtelemaan ja sanoi: "Sinä viet tämän kylän nuorison suoraan helvettiin". Olin alkanut toimia nuorisoseurassa ja isännällä oli häntä nuorten sieluista. Vaikka emme tässä asiassa ymmärtäneet toisiamme, olimme koko ajan hänen kuolemaansa saakka hyviä ystäviä. Joka viikko hän kävi koululla juttusilla tai kuuntelemassa opetusta samoikuin lähinaapuri Heikki Varis, joka myös kuului johtokuntaan. Isäntä Pekka Mutanen Elovaarasta ^{oli} tarkka talonpitäjä. Se tuli näkyviin jo ensimmäisessä tapaamisessa. Emäntää hän pyysi kahvinkeittoon, mutta kahvi ja pullakaapin avaimet olivat isännän taskussa ja hän otti kaapista vain sen verran kahvia ja pullaa, kun katsoi tarvittavan, mainiten minulle: "Kylän emännät juorutessaan joisivat kaikki kahvit ja pulla. Ja sitten hän sanoi: "Kyllä te opettajat rikastutte, kun on niin hyvät tulot". Minä jos olisin opettaja, säästäisin kahdessa vuodessa maatilahinnan". Opettajan palkka oli silloin vähän päälle tonnin kuukaudessa jolla nipin napin tuli toimeen maksaessaan verot ja kouluvelkansa. Tapasin kylän ensimmäisen työttömän, joka oli sekä ilonen että tyytön väinen. Hän ~~seura~~ oli Juho Östman, joka sanoi: "Minä olen tehnyt työn kanssa ~~ESSEES~~ sopimuksen, että me emme tarvitse toisiamme." Minä mainitsin, että kyllä tällainen sopimus varmasti kestää, kun on tuhansiä honkia, mihin voi nojaila. ja kesti hän se. Kylän iloisin veikko oli teuraskarjanostaja "lihassikka" Arvid Eskelinen, joka piti kovasti kuorolaulusta. Selkien kuoro meni häntä onnittelemaan, Kysyin, mitä

laulun hän haluaisi 50-vuotis-päivänään, hän sanoi: "Laulakaa, Hurjan pojan koti se on rakennettu". Kuoro eisitä osannut. Menimme talon navettaan harjoittelemaan, ja ensin kirjoitimme sanat, mutta äänen harjoitus oli vaikeinta, mitä olen kokenut, kun talon iso sonni yhtyi laulumme, vaikka mukanamme oli seudun paras basso, Viktor Kiiski. Arvid Eskelisen vanhemmat, kylän lujimmat tervaskannot, asuivat Pottoskaupan lähellä olevassa talossaan, jossa oli toisen pojan, Evertin hoivassa osuuskassa sekä kylän puhelinkeskus. Keskusta hoiteli hyvätahdon toinen vanhaemäntä, joka hoiteli samalla kylän asioitakin, saattaen seipunelun väliin: "Miksi ette minulta kysynyt, olisinhan minä sen tiennyt". Talon vanha isäntä, "Ukko Ierikka", kulki vielä 80-vuotiaana Joella kalastamassa. Menimme häntä onnittelemaan syntymäpäivänä. Hän oli katkalla naulaamassa päreitä, ja meidän piti nousta katolle onnittelemaan.

Selkienkylän pientalojen ja torppien toimeentulo oli sivuansioiden varassa. Niitä toivat ympärillä olevat savotat. 30-luvun alussa tullut lamakausi näkyi ensiksi heidän elämässään kenkien ja vaatetuksen puutteena. Monet heistä velkaantuivat. Ruoan saamiseksi jokaisella oli vähintään lehmä ja sikapossu. Lisäravintoa saatiin metsistä, joissa oli runsaasti riistaa, marjoja ja sieniä. Muutamat ampuivat hirvenkin, mutta kukaan sitä ei ilmoitellut, koska katsottiin sen olevan tarpeellisen ison perheen hengissä pysymiseksi. Mökkiläiset saivat heidän lehmälleen talollisten etäisnurmikoilta sekä vähän viljaa ja perunaa mökkinsä ympäriltä. Vuokran he maksoivat talolle tahtynä työnä. Usein näki talvella mökin väen kelkalla kuljettavan heinäkuorman metsänurmikon pieleksestä. Omat maatalousharrastukseni jäivät vähäiseksi. Tosin raivasin koulun tontin läntisen osan lehtipuista ja ojitin alueen. Siinä kasvatin kauraa ja vehnää. Perunamaa oli jo vanhastaan koulurakennuksen itäpuolella. En muista, kuka innosti minut kananhoitoon. Laitoin koulun tallista kanalan ja sisäkaton nauulaamisessa sain tikun silmääni, jota en voinut ummistaa. Side silmänsä ajoin pyörällä Joensuuhun lääkäriin, kun kylässä ei ollut yhtään autoa. Kananpojat piti hakea Liperistä saakka kahdessa, pyöräntangossa kuljetettavassa laatikossa. Pysähdyin tulomatkalla Joensuussa Teuvo Hokkasen luona kahvilla ja silloin pojat päästivät kananpojat pihalle, koska "niillä oli niin ahdasta". Siinä olikin sitten perässäjuoksua kuin Vatasella sianporsasta ajaessa. Tämä suurella innolla alkanut kananhoitoni päättyi jo seuraavana kesänä kanojen sairastuttua "tanssitautiin", jolloin kanat alkoivat vimmatusti pyöriä.

2 Muistoja opetus- ja kansankulttuurityöstä.
Kylän kulttuurikehtoina olivat koulu, Selkien nuorisoseura ja työväen-
talo. Toimintapiiriini kuului kaksi ensinmainittua. Oman harrastukseni
mukaan aloitin voimakkaimpana musiikkikasvatuksen sekä koulussa että
nuorisoseuran opintokerhossa. Muistan, miten oppilaat ensin arkailen
mutta myöhemmin suurella innolla opettelivat soiton aakkosia ainoal-
la instrumentillä, koulun urkuharmoonilla. Aikaisemmin oli ollut anka-
rasti kielletty urkuharmooniin koskemasta. Kun pyysin kerhoon tuomaan
kotonaolevia soittimia, hämmästyin, miten vähän kotisoittimia löytyi.
Muistan kerhossa olleen kaksi viulua, ja kolme kannelta, joista yksi
oli virsikannel. Kuitenkin innostus soittoon ja lauluun oli niin suu-
ri, että jo seuraavana vuonna pieniä melodioita osattiin soittaa ja
laulaa 2-äänisesti. Näin sain nuorison mukaan heti koulusta päästyään
v. 1928 perustamaani Selkien sekakuoroon, jossa pojat lauloivat äänen-
murroksen aikana erittäin varovasti. Sitkeä ja määrätietoinen työ toi
vuosien mittaan tuloksia niin, että usein kuoro pyydettiin esiinty-
mään paitsi oman pitäjän juhlissa ja tilaisuuksissa, myöskin kaikissa
sa naapuripitäjissä. Kun omiin juhliin ja iltamiin tarvittiin muuta-
kin ohjelmaa, perustettiin näytelmä- ja tanhukerho. Näissä harjoitetti-
monta laulunäytelmää, kuten Juhannustulilla, Laululintunen ja Karjala
kannaksella sekä vanhoja tanhuja, joita ohjasi op. Sirkka Kauppila.
Tanhujen säestäjinä toimivat kansansoittaja Hessi Hirvonen viuluine
harmonikansoittaja Aarne Hirvonen sekä urkuharmoonilla säestäen Onr
Kauppila. Mainittava osuus oli myös urheilulla kesäjuhlien aikaan.
Lauantai-iltapäivät käytettiin urheiluharjoituksiin seuratalon piha-
la. Kyykkäkisoja ohjasi kauppias Juho Pottonen. Se toi hauskaa vaiht-
lua urheilukilpailuihin. Kaikkiin toimiin osallistuessaan oli jokai-
nen viikon ilta varattu. Se toi silloiseen elämään suurta vaihtelua.
Koulu antoi myös monenlaisia virikkeitä metsien ja lehtojen lapsil-
le, joille metsä antoi toimeentulon, suojan luonnonläheisyyden. Mone-
kaukaisetkin luontoon liittyvät asiat koettiin läheisinä. Muistan
erään uskontotunnin Jumalan lähettiläiden vierailusta Aabrahamin
luona Mamreen tammistossa. Selitin, että tammisto oli tuuhea metsä,
kuten teidän kotinne ympärilläkin on. Kysyessäni, että ketähän nuo
vieraat mahtoivat olla, sain vastauksen: "Eiköhän ne lie olleet
Gutzeitin miehiä." Koulussa oli tullessani yli 90 oppilasta ja ty

loppuaikoina n.125 oppilasta. Tällöin alussa olleen kolmen opettajan lisäksi tuli neljäs opettaja. Koulua laajennettiin niin, että siihen tuli neljä luokkahuonetta, koulukeittiö, kahden opettajan asunto, vahtimestarin asunto sekä keskuslämmityshuone. Näin päättyi oppilaiden suorittama luokkien lämmittäminen, joka oli niin suosittu, että siihen kilvan haluttiin osallistua ja lämmittäjät saapuivat kouluun jo kello 6 aamulla. Koulutyön tähtihetkiä olivat joulu- ja kevätjuhlien lisäksi joka talviset hiihtokilpailut, johon kaikki oppilaat osallistuivat. Tulivathan oppilaat hiihtäen kouluun ja hiihtivät joka välitunti n. kilometrin välituntiradan. Koulun eteisessä oli oppilasluettelo, johon jokainen merkitsi viivan hiihtosuorituksen jälkeen. Komea oli näkymä koulun pihalla, kun yli sata suksiparia nostettiin koulun seinää vasten. Koululle saatiin pallo- ja urheilukenttä kylän talkoovoimin, sillä kunnalla ei ollut rahaa urheilutarkoituksiin. Kentän valmistuttua alkoivat urheilu- ja jalkapalloharjoitukset ja joka syksy oli kilpailut Selkien, Mönnin ja Heinävaaran koulujen kesken. Kiertopalkinnot saatiin lahjoituksina. Kõõn Koulussakäynti oli säännöllistä ja poissoloja oli aniharvoin. Moni tuli sairaanakin kouluun ja heidät täytyi lähettää takaisin kotiin. Oppilaat olivat innostuneita työhön, ja kurinpito oli erittäin helppoa. Useat oppilaat tuli koulun päättyessä mukaan nuorisoseuratoimintaan, jossa ei ollut tilaa juopotteluun. Minulle on jäänyt miellyttävä muisto kunnollisesta nuorisosta. Kuoro osallistui kylän merkkitapauksiin ja juhliin. Kylän hautausmaalla usein lauloimme myöskin. Toimin siellä kanttorin tehtävissä koko Selkiellä oloni ajan. Kyläläiset osallistuivat aina koko kylän voimalla hartaustilaisuuksiin ja maakirkkoon, joka oli koululla n. neljä kertaa vuodessa. Kun seurakunta ei pyynnöistä huolimatta maksanut pientä siivousmaksua, kun silloin vielä oli joitaki lattialle sylkijöitä, siirsin lasten terveyden takia jumalanpalveluksen seuratalolle. Sain siitä kovat syytökset kirkkoherralta, mutta myöskin rahat luokkien siivoukseen. Myöskin laestadiolais-seurat Haapalaisessa saivat aina runsaasti kuulijoita.

3. Naisten työt ja ja elämänlaatu.

Luin useita vuosia sitten eräästä aikakauslehdestä, että Selkien kylän pojat eivät saa omasta kylästä emäntiä taloihinsa. Mietin mielessäni, eikö vanhat asenteet ole vielä muuttuneet. Vanhan perinnätavan mukaan kodin ja karjanhoito sekä lastenhoito ja -kasvatus kuuluivat emännälle. Myös he osallistuivat heinä ja ...

6

Pientilojen ja torppien isännät olivat talvikaudet hevosineen metsätöissä ja mökkiläiset metsureina. Kevään tullen mentiin uittotöihin, joihin myöskin naiset osallistuivat. Vastuu isolapsisten perheiden ja karjan hoidosta jäivät äidin hartioille ja uittotöiden aikana huoltajana oli vanhin lapsista. Jokapäiväinen näky olikin, että kylän kauppaan tuli emäntä mukanaan kilon tai kahden kilon voipala, jolla vaihdettiin välttämättömiä tarvikkeita. Yhtä vastuullista oli vauraiden talojenkin emäntien työ, sillä isäntä ei osallistunut navettatöihin. Vain lehmänpojituksessa häntä tarvittiin. Saattoipa tarkka talonisäntä laittaa kirjelapun kauppiaille lähettäänsä emännän heikkojen kevätjaiden yli ostoksille. Lapussa oli merkintä: "En uskalla panna rahaa mukaan, kun on heikot jäät, mutta käyn maksamassa myöhemmin." Eräs toinen tarkka isäntä ei ollut koskaan ottanut mukaansa emäntää kaupunkiostoksille. Kun emäntä pyysi jatkuvasti, että isäntä näyttäisi hänelle, millainen Joensuu on, isäntä suostui ja ajoi Pielisjoen sillalle saakka, jossa pysähdytti hevosen ja kysyi: "Näetkö nyt Joensuun" Emäntä sanoi näkevänsä, jolloin isäntä käänsi hevosen ja sanoi, että nyt voimme mennä kotiin, kun olet nähnyt kaupungin. Olihan toki enemmän toisenlaisia isäntiä jotka yhdessä emännän kanssa tekivät isoimmat kaupunkiostokset. Totuus on kuitenkin, että perheen emännät olivat aamusta iltaan siivotut työhönsä ilman yhtäkään lomapäivää. Vasta lypsykoneiden tullessa ilmestyi isäntäkin navettaan ja keittiökoneiden saapuessa innostuivat isännätkin siivous- ja keittiötöihin. Asenteet ovat hitaasti muuttuneet ja talot ehtineet jäädä ilman emäntää.

Sanotaan, että kulttuuri kulkee hyviä teitä pitkin. Selkien vanhat, kapeat ja mutkaiset tiet ovat suoristuneet ja leventyneet ja nykyiset autotiet vievät saloille saakka. Iloisin tapahtuma oli sähkön tulo asuntoja ja pihvoja valaisemaan. Joskus pimeässä ajoimme polkupyörillä pahoja kolareita, kun ei ollut pyöriin valoja saatavissa. Haikein mielin lauloimme: "Ilman kuuta ja aurinkoa tämä Selkie pimeä on". Nyt voidaan laulaa jo iloisemmin, vaikka ilonen ilmo on aina Selkiellä ollut kaiken puutteenkin keskellä. Ulkonaisesti Selkie on samanlainen kuin 50 vuotta sitten. Toivon sen asukkaiden säilyttävän myöskin karjalaisen kielensä ja mielensä.

Selkien muistoissa heinäkuun 30 p:nä 1982

Onni Kauppila